

предмет повеље

МОДЕРНА ИНДОЕНГЛЕСКА ПРИПОВЕТКА

Биљана Ђорић-Француски

МОДЕРНА ИНДИЈСКА ПРИЧА НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Поводом две стогодишине година од настанка индоенглеске књижевности

Индијска књижевност стварана на енглеском језику, као део најширег књижевног стваралаштва те земље на различитим језицима, али са једним јединственим језгром, бележи историју од пуна два века. Национална академија за књижевност Сахитија (Sahitya Akademi) признала је индијски енглески (Indian English) као један од званичних језика Индије, а до индијанизације енглеског језика и стварања индоенглеске књижевности дошло је приликом сусрета културе Запада – нарочито Британске Империје – са једне стране, и индијске културе, са друге стране, и она је сасвим природан резултат њиховог укрштања. Стваралаштво које обухвата термин *индоенглеска књижевност* никако не треба мешати са *англоиндијском књижевношћу*, у коју спадају дела британских и осталих западних аутора везана за Индију (међу њима су најпознатији нобеловац Радјард Киплинг, Е. М. Форстер, Пол Скот, М. М. Кеј), а за која са сигурношћу можемо рећи да припадају британској књижевности. Такође, са друге стране, ни преводи дела са бројних индијских језика на енглески не могу се сврстати у индоенглеску књижевност, осим када се ради о креативном превођењу сопствених дела од стране самих аутора. Дакле, у најужем смислу, индоенглеску књижевност можемо дефинисати као скуп дела која су у оригиналу написана на енглеском језику, а чији су аутори Индијци по рођењу, пореклу или националности.

Најраније британске везе са Индијом датирају још из 883. године наше ере, када је Краљ Алфред послао Сигелма у ту земљу на ходочашће, како то бележи Англосаксонски летопис (*Anglo-Saxon Chronicle*), да би испунио свој завет. Међутим, све до победе над шпанском *Нељобедивом армагом* крајем шеснаестог века, када стиче превласт на мору и у прекоморској трговини, Британија ће у овом делу света остати у сенци својих колонијалних конкурената, а нарочито Португалаца и Холанђана. Краљица Елизабета I последњег дана последњег месеца последње године шеснаестог века потписује повељу о оснивању Источноиндијске компаније, која ће судбину Индије чврсто везивати са Британијом током наредна два столећа, симболично започевши своје постојање у освит седамнаестог века. Иако је првобитни циљ те компаније био трговина, Британци који су дошли у ову земљу како би продавали своју робу користе политички вакуум настао распадом Могулског Царства у осамнаестом веку да њоме и завладају, те тако улазе у све поре те древне цивилизације, укључујући и културу, образовање и књижевност Индије. Са своје стране, млади Индијци користе ширење западњачких идеја да би црпили знање које им доносе, пре свега, хришћански мисионари, а затим и организовани систем модерног енглеског школства који се постепено уводи у њиховој земљи. Веома је важно разумевање првобитних корена индијске књижевности написане на енглеском језику, јер иако многе јавне и културне личности ове земље енглески називају језиком нетрпеливости, будући да у њима буди сећања на време колонијализма, пре него што је Индија стекла независност, он је за своје ауторе ипак први матерњи језик, који је неоспорно заменио санскрт у погледу повезивања и окупљања мислилаца из читаве Индије, пружајући им могућности споразумевања и у смислу много ширем од књижевности.

*

Трагове индоенглеске књижевности можемо пратити уназад све до самих почетака деветнаестог века, када је Кавели Венката Бораја (*Cavelley Venkata Boriah, 1776–1803*), математичар, астроном и песник, објавио чланак „Опис Цаина” („*Account of the Jains*”)¹ написан око 1803. године, у часопису *Азијатска исцртавања или дела Друштва основанога у Бенгалу ради исцртавања историје и античких споменика, уметности, наука и књижевности Азије* (*Asiatic Researches or Transactions of the Society instituted in Bengal for inquiring into the History and Anti-*

¹ Цаинизам је хиндуистички верски систем чије присталице не признају апсолутни ауторитет веда и браманских светих списа, а њихово учење садржи примесе и браманизма и будизма.

quities, the Art, Sciences and Literature of Asia, tom IX, London, 1809), што представља први дужи састав који је неки Индијац објавио на енглеском језику. Иако се не ради о оригиналном књижевном делу, већ о есеју који садржи објашњења преведених мисли једног цаинистичког свештеника, ових двадесет осам страница од великог су историјског значаја као први важнији покушај једног аутора чији је завичај Индија да пише на енглеском језику. Као што би било логично очекивати, на самим почецима историје ове књижевности заступљеније је прозно стваралаштво, а његов најизразитији представник је Раџа Рамохун Рој (Raja Rammohun Roy, 1772–1833), кога је Рабиндранат Тагоре назвао зачетником модерне ере у Индији. Овај друштвени, културни, религиозни и политички реформиста, на енглеском језику је објавио чак тридесет и два есеја на разне теме, од којих треба издвојити „Одбрану хиндуистичког теизма” („A Defence of Hindu Theism” – 1817), дело које многи сматрају првом оригиналном публикацијом од важности за индоенглеску књижевност, као и „Поуке Исусове: упутства за мир и срећу, извађена из књига Новог завета, приписаних четворици јеванђелиста, уз преводе на санскртски и бенгалски језик” („Precepts of Jesus: The Guide to Peace and Happiness, Extracted from the Books of the New Testament ascribed to the Four Evangelists with translations into Sanskrit and Bengalee” – 1820), док је чувено „Писмо о енглеском образовању” („Letter on English Education” – 11. децембар 1823), у коме се аутор залаже за западњачки систем школства, толико значајан документ да је често називано манифестом индијске ренесансе. Што се тиче поезије, нешто мање заступљене у овом раном раздобљу индоенглеске књижевности, истичу се Хенри Луис Вивијан Дерозио (Henry Louis Vivian Derozio, 1809–1831), који је објавио две збирке стихова: *Песме* (*Poems* – 1827) и *Факир из Џангире: метричка њрича и груђе њесме* (*The Fakir of Jungheera: A Metrical Tale and Other Poems* – 1828); и Кашипрасад Госе (Kashiprasad Ghose, 1809–1873) са својом збирком *Шаир или њуњујући музиќанњи и груђе њесме* (*The Shair or Minstrel and Other Poems* – 1830).

После ових пионирских почетака, у историји индоенглеске књижевности наступају два нова раздобља која теоретичари заједничким именом називају *вњхори њромена* или *индијсќа ренесанса*. Први период започиње после великог устанќа народа централне Индије, који је представљао први озбиљан отпор Индијаца против европског колонијализма, а угушен је у крви 1858. године, када британсќа влада укида власт Источноиндијсќе компаније и ставља ову земљу под своју непосредну управу. Сасвим природно, после тих догађаја наступа *духовна ренесанса*, односно религиозно и културно освешћење, које после ужаса због пораза, па затим разочарања и осећања инфериорности пред великом силом, доводи до новооткривене свести и самопоуздања, а самим тим и откривања идентитета, како појединца, тако и читаве

земље, што на књижевној сцени значи ослобађање од западњачких утицаја, те напредак од имитације преко асимилације до оригиналног стварања. Наравно, таква духовна клима погодовала је превасходно настајању поезије, па су за ово раздобље најзначајније, нажалост прерано преминуле, песникиње Тору Дут (Toru Dutt, 1856–1877) и Ару Дут (Aru Dutt, 1854–1874), чија инспирација и лакоћа изражавања на енглеском језику уносе свежину и аутентичност у књижевно стваралаштво Индије. Још један веома важан догађај за историју индоенглеске књижевности било је појављивање прве збирке приповедака на енглеском језику – *Стиварностии индијскоџ живоџиа: џриче сакуџљене на основу извеџиџаја о злочинима у Индији* (*Realities of Indian Life: Stories Collected from the Criminal Reports of India* – 1885), која је објављена у Лондону, а чији је аутор чувени песник Шоши Чандер Дут (Shoshee Chunder Dutt, 1815–1865).

Са наиласком двадесетог века започиње наредни период ренесансе, али овог пута је то ера *џолиџичкоџ освешћенења* и буђења националне свести, у тесној вези са развојем већ основане Конгресне странке, док је културна сцена Индије обележена присуством два дива позната далеко ван граница своје земље, а то су Рабиндранат Тагоре (Rabindranath Tagore, 1861–1941) и Оробиндо Гесе, познатији као Шри Оробиндо (Sri Aurobindo Ghose, 1872–1950). Ова два велика мислиоца, изразито присутна и плодна у свим литерарним жанровима, неоспорно спадају у најзначајније личности целокупне индоенглеске књижевности. Иако је углавном писао на бенгалском језику, Тагоре представља један од ретких случајева савршеног књижевног билингвитета (какав се можда може срести само у делима Самјуела Бекета или Владимира Набокова), тако да је за изузетно успеле и креативне преводе сопствених дела на енглески језик 1913. године добио Нобелову награду за књижевност. Најупечатљивији као лиричар, овај свестрани књижевник и јесте најпознатији широм света по својим збиркама стихова *Гитџанџали* (*Gitawali* – 1912) и *Граџинар* (*The Gardener* – 1913), али и романима, приповеткама, драмама, а пре свега филозофско-публицистичким радовима, међу којима су *Саџана* (*Sadhana* – 1913), *Национализам* (*Nationalism* – 1917) и *Релиџија човечанџџва* (*The Religion of Man* – 1930). Шри Оробиндо је почетком двадесетог века одиграо истакнуту улогу у политичким догађањима у својој земљи, али је такође значајан по поетској каријери дугој шест деценија, чији су резултат веома разноврсни лирски, наративни, филозофски и епски стихови, у духу романтизма, мистицизма, средњовековних шансона, класицизма, па чак и Хомерових јуначких спева, сабрани у неколико збирки песама. Шри Оробиндов *таџнит орис* представља, међутим, његов спев у дванаест књига *Савиџџри: леџенџа и симбол* (*Savitri: A Legend and a Symbol* – 1950/51), који сџм аутор у једном од својих писама описује као „врсту

поетске филозофије духа и живота” и на коме је радио све до смрти. Попут поетског стваралаштва, изненађује и изузетно обиље и разноликост Шри Оробиндове прозе, која обухвата религиозну, метафизичку, окултну, социјалну, политичку, културну, критичку и литерарну тематику, док као круну његовог прозног опуса теоретичари издвајају гигантски трактат *Божански животи* (*The Life Divine* – 1939/40).

Доминација прозе над поезијом наставља се и у следећем периоду, који започиње 1920. године, када Махатма Ганди (Mahatma Gandhi, 1869–1948) преузима вођство Свеиндијског Конгреса и ступа на чело политичког живота Индије, чиме настаје нова епоха у њеном ослободилачком покрету. Тај период траје до стицања независности 1947. године и назван је *херојско доба* или *ера Гандијеве револуције*, а на међународној сцени његов почетак и крај обележавају два светска рата. Политика, филозофија и књижевност Индије и даље су тесно испреплетене, те је од велике важности чињеница да је и сâм Ганди свој политички програм, националистичке погледе и молитве-говоре штампао у листовима које је издавао на енглеском језику, као и то да су и он и његов политички наследник Џавахарлал Нехру (Jawaharlal Nehru, 1889–1964) на енглеском објавили бројна дела, тако подстичући прихватање овог језика као медијума масовне комуникације широм домовине. Што се тиче књижевног стварања, у овом периоду цвета роман, а убрзо за њим и приповетка, док остали жанрови не могу да иду у корак са прозним стваралаштвом подстакнутим неким новим темама, као што су односи између Истока и Запада, борба за слободу и свакодневни проблеми индијске традиционалне заједнице обележене друштвеним неједнакостима, од којих су најчешће обрађивани неправедан положај жена, као и угњетаваних и експлоатисаних најнижих каста. Најзначајнији догађај за индоенглеску књижевност јесте ступање тројице истакнутих прозних писаца: Мулка Раџа Ананда (Mulk Raj Anand, 1905–2004), Рашипурама Кришнасвамија Нарајана (Rashipuram Krishnaswamy Narayan, 1906–2001) и Раџе Раоа (Raja Rao, 1908–), на литерарну сцену крајем тридесетих година двадесетог века, када је сваки од њих објавио свој роман-првенац. Овај трио водећих романописаца нешто касније доказује се и на приповедачком пољу, а поред њих, међу најпродуктивнијим писцима прича у овом периоду јесте и чувени песник Манџери Ишваран (Maweri Isvaran, 1910–1968), аутор бројних збирки приповедака, као што су: *Возач рикше* (*Rickshawallah* – 1946), *Приче из маџије* (*Fancy Tales* – 1947) и *Адмирал из Мадраса* (*A Madras Admiral* – 1959).

Рођен у хинду породици казанџија, у граду Пешавару, који се сада налази у пакистанском делу државе Пенџаб, Мулк Раџ Ананд свој изузетно занимљив и испуњен живот описује у аутобиографским делима *Апологија за хероизам* (*Apology for Heroism* – 1946), *Сегам леџа*

(*Seven Summers* – 1951), *Приватни животи једног индијског принца* (*The Private Life of an Indian Prince* – 1953), *Исповести једног љубавника* (*Confessions of a Lover* – 1976) и *Мехурић* (*The Bubble* – 1984). Нашавши се још у младости на дужем боравку у Енглеској ради докторских студија из филозофије, долази у додир са авангардним културним покретом и левичарском политиком, па се и по повратку у домовину укључује не само у активности бројних књижевних удружења, већ и у шири социјални рад, а такође наставља и да неуморно путује. Са својих европских пропутовања Ананд доноси хуманистичку визију о модерном егалитарном друштву, те тако саосећање према потлаченим слојевима у Индији, са једне стране, и контраст између руралног и урбаног живота, са друге, представљају две основне и незаобилазне теме у његовим делима. Најбоље Анандово остварење јесте његов роман-првенац *Негодирљиви* (*Untouchable* – 1935), а за њим следе *Носач* (*Coolie* – 1936), *Два листића и њуљак* (*Two Leaves and a Bud* – 1937), *Велико срце* (*The Big Heart* – 1945), *Старица и крава* (*The Old Woman and the Cow* – 1960) и *Размишљања о белом слону* (*Reflections on the White Elephant* – 2002). Снага и импресивност Анандове прозе проистичу из богатства тематике и обиља веома живописних ликова, као и бездушне реалистичности, али и дубоке индигнације при приказивању друштвених неправди и неравноправног положаја ликова које одабира, не само за своје романе, већ и за краћу форму приповедака. Он своје личности не описује са снисходљивошћу, већ са симпатијом, сажаљењем и поштовањем које заслужују као и сва остала људска бића, тако да су његови ликови потпуно веродостојни и упечатљиви. Широки распон тема, расположења, форме и стила исто тако је присутан и у седам Анандових збирки приповедака: *Изгубљено дете и друге приче* (*The Lost Child and Other Stories* – 1934), *Берберинов синдикат и друге приче* (*The Barber's Trade Union and Other Stories* – 1944), *Трактор и божиња житића и друге приче* (*The Tractor and the Corn Goddess and Other Stories* – 1947), *Размишљања на златном кревету и друге приче* (*Reflections on the Golden Bed and Other Stories* – 1953), *Моћ таме и друге приче* (*The Power of Darkness and Other Stories* – 1959), *Лаџванти и друге приче* (*Lajwanti and Other Stories* – 1966) и *Између суза и смеха* (*Between Tears and Laughter* – 1973). Личности у Анандовим приповеткама – међу којима су подједнако заступљене оне које долазе са села и из града, мушкарци, жене и деца – потичу из различитих слојева друштва, док у стилском погледу аутор користи синтезу технике којом су прожете индијске бајке и басне са елементима модерне европске приче, чија је форма под великим утицајем нових праваца у психологији.

Опус Р. К. Нарајана, као и његов живот, пружа занимљиви контраст Анандовом, постижући истоветан ефекат потпуно супротном техником која спаја благу иронију и симпатију пуну разумевања, тихи

реализам и маштовиту фантазију. Пореклом из тамилске просветне породице, Нарајан је рођен у Мадрасу, школован у Мајсуру, и читав свој живот провео је на југу Индије, у потпуности се посветивши писању, што је ретка појава у савременој индијској књижевности. Животне драме његових ликова, претежно припадника средње класе, одигравају се углавном у измишљеном јужноиндијском градићу Малгуди, до те мере живописно и аутентично приказаном и развијаном од једног до другог дела, да се стиче утисак о његовом стварном постојању (*genius locus*), великим делом захваљујући томе што је аутор толико добро познавао југ Индије, где је и сам живео.² После изузетног успеха који постиже већ његов први роман *Свами и његови пријатељи* (*Swami and Friends* – 1935), од укупно објављена тридесет четири Нарајанова романа издвајају се: *Водич* (*The Guide* – 1958) за који му је Академија Сахитија доделила награду за књижевност 1960. године, *Љугождер из Малгудија* (*The Man-eater of Malgudi* – 1962), *Фирмописац* (*The Painter of Signs* – 1976) и *Тигар за Малгуди* (*A Tiger for Malgudi* – 1983). Помоћу развијеног талента за запажање и описивање најситнијих детаља, Нарајан улива оштрину у свој наизглед доброћудни цинизам применом смиреног и потпуно природног, само на површини једноличног и монотоног, па чак и помало суморног приповедачког тона, тако постижући још дубље дејство, наглашено истовременим присуством толеранције и неслагања у вези са неким универзално присутним темама. Иронични обрти којима осветљава људску психологију главна су одлика и Нарајанових приповедака, сабраних у бројним збиркама: *Циклон и друге приче* (*Cyclone and Other Stories* – 1943), *Доду и друге приче* (*Dodu and Other Stories* – 1943), *Дани у Малгудију* (*Malgudi Days* – 1943), *Дан једног астролога и друге приче* (*An Astrologer's Day and Other Stories* – 1947), *Лоли Роуд и друге приче* (*Lawley Road and Other Stories* – 1956), *Богови, демони и остали* (*Gods, Demons and Others* – 1964), *Коњ и две козе* (*A Horse and Two Goats* – 1970) и *Бакина приповест и одабране приче* (*The Grandmother's Tale and Selected Stories* – 1994). Мада је у тим приповеткама присутна разноликост тематике, тако да су неке од њих засноване на хумору ситуације, друге на натприродним мотивима, а има и веома успешних покушаја комичног скицирања ексцентричности главног јунака, Нарајан не скреће ни у какве радикалне експерименте при нарацији и његова су дела увек питка и лако читљива. Такође је веома занимљиво прожимање догађаја, тематска међуповезаност, па чак и присуство истих ликова у његовим романима и причама, који се узајамно допуњују оствару-

² Зато и не чуди грешка која се поткрала Радославу Братићу, аутору предговора за *Анџолозију крајње приче Индије* (Крушевац, Багдала, 1987), који тврди за Нарајана да „његови јунаци углавном потичу из места Малгуди – *где је и живео*” (стр. XLIII).

јући једну целовиту и смисаону визију живота у чијој се основи, према речима британског романописца Греама Грина, који Нарајанов хумор пореди са Чеховљевим, истовремено налази смисао за лепоту и тугу. Велики број западних критичара и књижевника има веома високо мишљење о овом индоенглеском писцу, па тако, на пример, Хенри Милер тврди да је Нарајан рођени приповедач, истичући нарочито његов таленат за трагикомично.

Насупрот реализму присутном у делима Ананда и Нарајана, Раџа Рао својом прозом уводи експериментализам специфичне индијске оријентације, на необичан начин мешајући легенде и митове са стварношћу садашњице. Иако у његовом стваралаштву није присутна социјална димензија као у делима ове двојице савременика, ипак се сматра да Раџа Рао својим симболичким, филозофским романима и приповеткама на најпроницљивији и најоштрији, премда истовремено и изузетно префињен и танан начин, најбоље од свих индијских приповедача осликава сукоб Истока и Запада, те да представља најоригиналнији глас у модерној прози своје земље. Такође за разлику од ова два писца, он није толико плодан књижевник, али је можда баш зато његов опус уједначене, веома високе вредности, без успона и падова. Раџа Рао је аутор малог броја романа: *КанѠаѠура* (*Kanthapura* – 1938), *Змија и уже* (*The Serpent and the Rope* – 1960) за који је 1963. године добио награду за књижевност Академије Сахитија, *Мачка и Шекспир* (*The Cat and Shakespeare* – 1965), *ДруѠ Кирилов* (*Comrade Kirillov* – 1976), *Шаховски мајѠтор и његови ѠоѠези* (*The Chessmaster and His Moves* – 1988), као и само две збирке приповедака: *Крава на барикадама и друге Ѡриче* (*The Cow of the Barricades and Other Stories* – 1947) и *ПолиѠаѠаѠ и ружа* (*The Policeman and the Rose* – 1978). Овај писац потиче из изузетно напредне и интелектуалне породице јужноиндијских Брамина, што се одразило и на његово образовање, са једне стране, а са друге и на преокупираност спиритуалним вредностима која карактерише његово стваралаштво. Напустивши домовину у двадесетој години, како би наставио даље школовање на Сорбони, он остатак живота проводи у иностранству, прво у Француској, а затим у Америци, где између осталих активности предаје филозофију на Универзитету Тексас у Остину, али то не само да не прекида његову повезаност са индијском традицијом и начином живота, већ је зачудо без престанка јача. Обиле тема и формалних поступака у његовим малобројним приповеткама обогаћено је, као резултат таквог живота, и присуством ликова емиграната, чији опис препун симболичких асоцијација даје помало метафизичку ноту прози РаѠе Раоа. У погледу стилских средстава, овај аутор користи технику коју најбоље сѠм објашњава у предговору свом роману-првенцу, истичући да је *tempo* најкарактеристичнији елемент тока свести ИндијаѠа. РаѠа Рао управо таквим живахним и убрзаним

темпом приповедања покушава да пренесе читаоцу на енглеском језику начин живљења и изражавања становника своје домовине, истовремено овај језик адаптирајући као медијум којим преноси индијску мисао и сензибилност, на тај начин обојивши своје романи и приповетке специфичним и само њему својственим стилем, каквом нема равнога у индијској књижевности написаној на енглеском језику, што потврђује и похвално мишљење од стране западне критике и чувених књижевника, попут Е. М. Форстера и Лоренса Дарела.

Последње раздобље у историји индоенглеске књижевности наступа након стицања независности 15. августа 1947. године, а обележено је многобројним изазовима и променама индијског начина живота, нарочито током првих двадесет и пет година. И поред тога што су најзад дочекали слободу, Индијци су на самом њеном почетку били суочени са најкрвавијим и најбестијалнијим догађајем у историји човечанства – поделом земље на Индијску Унију и Пакистан, за којом је уследио масакр невиђених размера у коме је изгубљено око 600.000 живота, а десетине милиона избеглица било принуђено да напусте своје домове и пређу са друге стране нове, на брзину повучене границе. Захваљујући својој унутрашњој снази и вековној мудрости, Индија је не само преживела ову трагедију, већ и наставила путем напретка, али ће очајање због гажења свих људских вредности до кога је тај територијални расцеп довео још задуго опседати писце, све док им политичка дешавања која ће уследити наредних година не пруже довољно материјала и одведу их путем мало ведријег сарказма, ироније, комедије, фарсе, сатире и мелодраме. Због брзих социо-политичких промена у земљи чија је традиција и даље веома јака, тематика коју прозни писци обрађују заиста је разноврсна, од носталгичне идеализације прошлости, преко жеље да се у древној култури открију прави корени, па све до исмевања мрачне стране садашњице. Највећи напредак бележи поезија, тако да се већ педесетих година јавља нова школа песника који покушавају да окрену леђа романтичарској традицији, пишући стихове усклађене са духом модерног доба и угледајући се изнад свега на Т. С. Елиота, а убрзо је објављена и прва модернистичка антологија *Модерна индоенглеска поезија (Modern Indo-Anglian Poetry – 1958)*, чији су издавачи истакнути песници Пурушотам Лал (Purushottam Lal) и Рагавендра Рао (Raghavendra Rao). Изненађујуће велики је број жена које пишу поезију у овом раздобљу, а међу којима се нарочито истиче билингвална песникиња Камала Дас (Kamala Das, 1934–), аутор три збирке песама, аутобиографије и једне збирке приповедака на енглеском језику. Камала Дас, добитник награде Академије Сахитија за 1985. годину, претходне године је номинована за Нобелову награду. Прозна књижевност наставља са залетом стеченим још у претходном раздобљу *Гандијеве ере*, па тако и већ споменути приповедачи –

Ананд, Нарајан и Раџа Рао, који су у то доба стекли признање, задржавају своју популарност захваљујући и даље плодном стварању, а придружује им се нова генерација писаца. Најзаслужнији за углед модерне индијске приче на енглеском језику у овом периоду јесу Бабани Батачарија (Bhabani Bhattacharya, 1906–1988), Манохар Малгонкар (Manohar Malgonkar, 1913–), Арун Џош (Arun Joshi, 1939–1993), незаобилазна фигура и једно од највећих пера индијске културе Кушвант Синг (Khushwant Singh, 1918–), а од нешто мањег броја жена које стварају у овом жанру у поређењу са многобројним романијеркама треба неизоставно навести Аниту Десаи (Anita Desai, 1937–).

Проза Кушванта Синга, најизразитијег представника суровог реализма у новијој индоенглеској књижевности, одликује се израженим непоштовањем и исмевањем савременог начина живота Индијаца, нарочито стилски одраженом у енергичним и жестоким језиком подвученој иронији, бриткој као што је сабља Сика – народа коме и он припада. Сам аутор изјавио је да се његови „корени налазе у гомилама балега у једном маленом индијском селу”³, па стога и није чудно што се у његовим делима осећа задах таквог порекла. Рођен у селу Хадали, које је после поделе земље припало Пакистану, у типично пенџапској и изузетно побожној средини, често је у шали говорио да је он једина писмена особа у својој породици. После школовања у Делхију и Лахору, дипломирао је на правном факултету у Лондону, али никада није радио као адвокат, него је ступио у дипломатску службу. Овај водећи интелектуалац Сика није само романописац и приповедач, већ и историчар, новинар, уредник, истакнута личност у политичком животу Индије, а пре свега аутор чувене двотомне *Историје Сика (A History of the Sikhs – 1963/66)* и књиге *Пошреба за новом религијом у Индији и друђи есеју (Need for a New Religion in India and Other Essays – 1991)*. Што се тиче тематике присутне у његовим романима и приповеткама, као и у случају већине савремених писаца, и стваралаштво Кушванта Синга прожима сећање на храбру борбу индијског народа за стицање независности, али и мора изазвана трагичним последицама цепања домовине које је убрзо затим уследило, на крв и нож завадивши људе који су до тог тренутка живели као браћа. Најпознатије његово дело, роман-првенац *Воз за Пакистан (Train to Pakistan – 1956)* у коме је приказан пакао који је захватио једно село на индопакистанској граници после те округне одлуке Енглеза, управо је најужаснија опомена на то да се из зла само зло може изродити, а такође је обојено немилосрдним реализмом по коме је овај писац познат. Са једне стране, противник романтизма, он, са друге стране, исказује још жешћу нетрпељи-

³ Види: V. A. Shahane, “Khushwant Singh: An Artist in Realism”, *Critical Essays on Indian Writing in English*, ed. by M. K. Naik et al., Dharwar, 1972, p. 333.

вост према лицемерју и обмани, нарочито када се они представљају као мудрост и честитост, како у својим наредним романима: *Ја нећу чујти њој славуја* (*I Shall Not Hear the Nightingale* – 1959), *Делхи* (*Delhi* – 1990) и *У друшћу жена* (*The company of women* – 2000), тако и у четири збирке приповедака: *Знак боџа Вишну и друџе љриче* (*The Mark of Vishnu and Other Stories* – 1950), *Боџију џлас и друџе љриче* (*The Voice of God and Other Stories* – 1957), *Невесћиа за џосћогара и друџе љриче* (*A Bride for the Sahib and Other Stories* – 1967) и *Црна Јасмина* (*Black Jasmine* – 1971). Најкарактеристичнија стилска одлика ових дела јесте Сингова тешка сатира која се обрушава на неколико аспеката живота у модерној Индији, а пре свега празноверје и слепо придржавање правила хиндуизма, бирократију, назови демократске изборе, поенглежене Индијце, као и оне сународнике који у емиграцији губе све људске вредности како би опстали у новој средини.

Анита Десаи мешовитог је порекла, будући да јој је отац рођен у Бенгалу, а мајка Немица. На енглеском језику пише још од седме године и прву причу објавила је са само девет година, а дипломирала је после студија енглеске књижевности у Делхију. Члан је Академије за књижевност не само своје земље, већ и у Америци и Енглеској, а такође предаје креативно писање на Универзитету у Масачусетсу. Њени романи и приповетке нису одраз социо-политичке стварности Индије, већ напора ове списатељице да храбро завири испод површине живота и самозаваравања, открије унутрашњост ума и читаоцу пренесе истинско значење саме суштине постојања. Њене личности обично су усамљене жене разних животних доба, углавном средње класе, сензитивне и интровертне, оптерећене емотивним траумама и проблемом отуђености од друштва. У својим делима Анита Десаи разбија, са једне стране, западњачке стереотипе о Индији, а са друге, и окорело веровање у индијску традицију и вредности чврсте породичне заједнице, којима је дошло време за промену. Њено стваралаштво одликује се елегантном и живописном прозом, истанчаном карактеризацијом ликова, благом иронијом, и она влада језиком вешто, са лакоћом и мајсторством, па је то вероватно разлог због кога је критичари пореде са Вирџинијом Вулф и због кога су се њени романи чак три пута нашли у најужем избору за престижну Букерову награду. Мада је аутор само једне збирке приповедака, *Иџре у сумрак и друџе љриче* (*Games at Twilight and Other Stories* – 1978), Анита Десаи веома је плодан писац великог броја романа: *Крик љауна* (*Cry, the Peacock* – 1963), *Гласови џрага* (*Voices of the City* – 1965), *Збоџом за коса* (*Bye-Bye, Blackbird* – 1968), *Паунова баишћиа* (*The Peacock Garden* – 1974), *Где ћемо ићи овоџ лећиа?* (*Where Shall We Go This Summer?* – 1975), *Мачка на сћлаву* (*Cat on a Houseboat* – 1976), *Пожар на љланини* (*Fire on the Mountain* – 1977), за који јој је Академија Сахитија доделила награду за књижевност 1978. годи-

не, *Светлост дана* (*Clear Light of Day* – 1980), *У њрићвору* (*In Custody* – 1984), *Баумгартнеров Бомбај* (*Baumgartner's Bombay* – 1988), *Пућовање на Ићаку* (*Journey to Ithaca* – 1995), *Поућење, љоућење* (*Fasting, Feasting* – 1999) и *Дијаманћски прах* (*Diamond Dust* – 2000). И у њеним малобројним приповеткама такође је, као и у романима, главни мотив путовање кроз свест особа изоштрене сензибилности, па не изненађује чињеница да су њихови главни јунаци обично деца, жене или уметници. Писање за Аниту Десаи, по речима саме књижевнице, представља „напор да се открије, па затим истакне, и најзад пренесе истинско значење ствари”, па се зато њена проза „бави оним што је Ортега и Гасет назвао ужасом суочавања појединца, без ичије помоћи, са суровим нападима постојања”.⁴

*

Једна од далекосежних одлука донетих у време стицања независности Индије била је та да ће она остати члан Британског Комонвелта, што је упркос прекиду политичке зависности од некадашњег колонизатора довело до очувања, па чак и јачања културних веза између две земље. Као резултат тога, јавља се све веће интересовање за проучавање енглеског језика и књижевности, услед чега јача и положај индоенглеске књижевности, јер њена читалачка публика остаје далеко најбројнија и поред напора државе да развија регионалне језике и књижевности, као и све веће важности која се придаје хинди језику широм земље. Занимање за ову књижевност расте не само у Индији него и ван ње, у оквиру све веће пажње која се на Западу посвећује целокупној индијској уметности и култури, а такође подстакнуто значајем енглеског као једног од најраспрострањенијих светских језика. Те чињенице су свесни и индоенглески аутори, којима се употребом овог медијума отварају много шири видици, јер тако привлаче много већи број читалаца и њихов глас се чује много даље него када би стварали на неком од мање заступљених индијских језика. Са друге стране, сукоб између Запада и Истока или између иновација и традиције, који ће још дуго бити присутан у индијској свакодневици, остаје непресушан извор и неодољива тематика која ће и у будућности наставити да привлачи прозне писце – како романсијере, тако и приповедаче. У стилском погледу, иностране читаоце индијска проза на енглеском језику осваја својом егзотичношћу, док употребом речи из хиндија и санскр-та индоенглески писци много рељефније осликавају вињете из савре-

⁴ Оба ова навода су преузета из интервјуа који је са Анитом Десаи водио Јашодара Далмиа (Yashodhara Dalmia), а објављен је у индијском дневном листу *The Times of India* 29. априла 1979. године.

меног живота своје земље, који у великој мери представља синтезу донекле прилагођене организације западног друштва и повратка исконским оријенталним вредностима, на тај начин наслеђујући све што је најбоље из ове две подједнако богате културе. Тако, на пример, Мулк Раџ Ананд у својој аутобиографији сликовито описује утицаје под којима ствара као „двоструки терет на мојим раменима – Алпа из европске традиције и Хималаја из моје индијске прошлости”⁵, док знаменити британски књижевник Лоренс Дарел, поводом објављивања романа *Змија и уже* Раџе Раоа, честита његовом аутору што „не само да чини част Индији, већ је почаствовао и енглеску књижевност тиме што га је написао на том језику”⁶.

Стога нема сумње да ће индијска књижевност писана на енглеском језику, захваљујући себи својственој визији и бесконачној разноврсности, све више јачати и стицати све већи међународни углед, као што то доказују и недавни примери, међу којима се нарочито истичу ћерка списатељице Аните Десаи, Киран (Kiran Desai, 1971–), са својим првим романом *Халабука у воћњаку* *ḡaava* (*Hullabaloo in the Guava Orchard* – 1998), као и добитник Букерове награде за књижевност Арундати Рој (Arundhati Roy, 1959–), чији је роман-првенац *Боџ малих ствари* (*The God of Small Things* – 1997) одмах по објављивању освојио читалачку публику широм света.

---

⁵ Mulk Raj Anand, *Apology for Heroism*, Bombay, 1946, p. 67.

⁶ Raja Rao, *The Serpent and the Rope*, Orient Paperbacks, Delhi, 1968 (навод на корицама).